

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 14 februari 2007
Utskriftsvänlig pdf-fil

I ett speciellt och viktigt hänseende reflekterar idrotten till synes oreflekerat det omgivande samhället. Det som åsyftas är naturligtvis kvinnans position, som är densamma inom idrotten som i samhället i övrigt – eller möjligen ännu värre. En rad olika faktorer bidrar till att konservera idrottens traditionella könsrollsmönster, och inte minst viktigt i det sammanhanget är idrottens språk, eller retorik, som det benämns i titeln på en ny, viktig bok i ämnet, antologin *Sport, Rhetoric and Gender: Historical Perspectives and Media Representations* sammanställd av Linda K. Fuller, Professor Emerita vid Communications Department, Worcester State College, Massachusetts. Det handlar mycket om hur kvinnlig idrott och kvinnliga idrottare beskrivs i media; det speciella sportspråket är i mångt och mycket en manlig konstruktion som bidrar till att reproducera redan hårt bundna könsroller. Ingela Kolffjord har läst boken för forumets räkning, och i en lång, diskuterande recension visar hon sin uppskattning av ett flertal av de 21 bidragen i boken.

Viktig bok om kvinnlig underordning i sportens värld

Ingela Kolffjord

Hälsa och samhälle, Malmö högskola

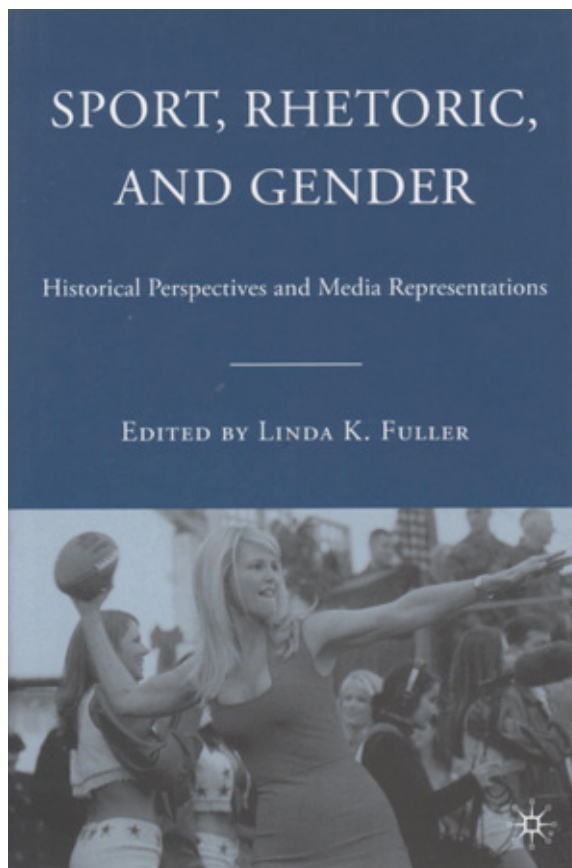
Linda K. Fuller (red)
**Sport, Rhetoric and Gender:
Historical Perspectives and Media
Representations**
274 sidor, inb.
Basingstoke, Hamps.: Palgrave
McMillan 2006
ISBN 1-4039-7328-8

Linda K. Fuller är redaktör för en spännande, ny antologi, *Sport, Rhetoric and Gender* (2006), som består av 21 kortare artiklar med intressanta referenslistor som kan vara en bra utgångspunkt för den som vill fördjupa sig i ämnet sport, genus, språk och media. Ett genomgående tema i artiklarna är den genusifiering/degradering av kvinnors idrottsutövande som sker i tidningar, tidskrifter, radio och television.

Det bidrag jag tyckte var mest intressant för den som vill fördjupa sig i ämnet och som jag kommer att ta utgångspunkt i den här recensionen är kapitel 2, "Language, Gender, and Sport: A Review of the Research Literature" skriven av Jeffrey O. Sergrave, Katherine L. McDowell, and James G. King III".

Eftersom det ibland kan vara svårt med översättningar då man vill tydliggöra implicita genusetiketter i ett språks terminologi kommer jag vid något tillfälle att använda de amerikanska begreppen.

Upprätthållandet av den manliga hegemonin i samhället reproduceras genom ett flertal språkliga tekniker, och det

amerikanska uttrycket "maleness" innebär en referens till män och mänskligheten (som implicerar en manlig sådan). Det används ofta en manlig terminologi vid referat av tävlingar. Sportskvinnor beskrivs som försvarsmän och deras väl fungerande team som "workmanlike" orienterade. Könsmarkeringar framför sporter, såsom *damfotboll*, markerar "det andra" och vad som är norm. Genom att den/det/de andra är underordnad normen intensifieras kvinnors underordning. Ytterligare en teknik som trivialiserar och patroniserar är namngivandet på kvinnor såsom flickor, sweeties, prinsessor, dockor och unga damer.

Marginaliseringen av kvinnors sport sker genom varierande diskursiva praktiker.

- Den ena praktiken är *estetiserandet* av kvinnors sport där man trivialiserar och degraderar sportskvinnor genom att fokusera deras utseende och sexualitet istället för deras idrottsutövande. Genom att fokusera på utseende och sex appeal framför deras prestationer blir kvinnor inte bara symboliskt förnekade idrottsutövning utan de blir också intvingade i en stereotypisk, konform standard som begränsar de feminina idealen. Referenser till kvinnlig homosexualitet är också ett sätt att misskreditera kvinnors sportutövning då sådana kategoriseringar försöker definiera kvinnorna som avvikande och/eller abnorma.
- *Ungdomsidealet* är en annan praktik som innebär en infantilisering av kvinnor som sportar. Detta sker bl.a. genom att man fokuserar och förstärker "barnsliga" kvaliteter hos kvinnorna och genom reducering av deras självständiga vuxenstatus på så sätt att de ofta relateras till familjeroller (särskilt modersrollen och/eller mor-dotter-relation), och genom beskrivningar av kvinnorna som "andra-/annatorienterade"; de utövar inte idrotten för sin egen skull utan för lagets skull.
- För det tredje så innebär *manligt som norm* att kvinnors idrottsutövning ofta jämförs med mäns idrottsutövning. Kvinnors sport beskrivs som ett alternativ till den sport som räknas, alltså till den manliga versionen. Språket inom sporten blir ett subtilt medel för separationen från och kontrollen över kvinnor vilket blir naturaliserat och institutionaliserat.
- Slutligen blir sportens *språkliga gestaltning av olikhet* bidragande till den sociala konstruktionen av kvinnor och femininitet som något "annat". Genom att bredvidställa mäns och kvinnors idrottsutövning så naturaliserar idrottspråket en genushierarki som lätt transformeras till över- och underordning. Den språkliga konstruktionen av olikhet understöds av subtila tekniker såsom olika förväntningar och betoningar i termer av idrottsutövning och fysik, olika användning av verbala beskrivningar vid sportinformation, konstruktionen av en psykologisk olikhet hos kvinnor, "förnekandet av makt" hos kvinnor i lagsporter, den olikartade beskrivningen av framgång och misstag baserad på kön och könsstereotyper, maskuliniseringen av män i traditionell kvinnoport, samt fokuseringen på kvinnors privata, personliga liv istället för deras idrottsprestationer.

Dessa genusbeskrivningar upprätthåller könshierarki. Kvinnor blir inte bara något *annat än*, de blir också något *mindre än*.

Sportskribenternas berättelser underminerar också kvinnors idrottsutövande genom att prestationerna beskrivs med ambivalent språk och ibland direkt motsägelsefullt. För att exemplifiera så beskrevs i USA kvinnor som deltagit i de olympiska spelen som maktfulla, precisa, de hade kurage, de var talangfulla, målmedvetna och kontrollerade; samtidigt beskrevs de som söta, försvarslösa ungdomliga, manipulerande samt som leksaks- och "gosedjurlika". Den ambivalenta beskrivningen av kvinnor i sport reflekterar den ambivalenta hållning som finns i samhället mot kvinnor som ger sig in på andra traditionellt manligt dominerade domäner.

Sportspråket är rikt på metaforiska konstruktioner och är ett språk som reflekterar sportens sexistiska natur. Tre huvudmetaforer kan skönjas (i USA men också i andra språkkulturer) och det är *våld och militarism* – ett lag dödar, mördar, förstör, slaktar och begraver sina motståndare. Den andra metaforen är *sex* – en atlet penetrerar, "drive and score". I den tredje metaforen *maskiner* förmedlas atleter som om de "rev up", "burn up the track", "work well", "produce the goods", and "turn out the results". (s. 36)

Sportspråket har spridits till andra kulturella diskurser – särskilt till sammanhang som involverar det problematiska mötet mellan egenintresse och socialt ansvar, såsom politiska diskurser, sexuella relationer och företagsamhet.

För ett antal år sedan hade jag ett medarbetarsamtal med en före detta chef. Samtalet skulle kunna beskrivas som ett fotbollsreferat. Min chef beskrev vår arbetsorganisation helt med fotbollens språkterminologi. Då jag själv spelat fotboll kände jag mig inte obekvämt i situationen men jag minns att jag efteråt funderade över hur kolleger som inte spelat fotboll och inte känner till fotbollens regler uppfattade ett sådant medarbetarsamtal. Vad jag med bestämdhet vet är att det fanns betydligt fler män än kvinnor på min arbetsplats som var fotbollsintresserade. Det förklarar kanske varför manskollektivet hade högre löner än kvinnokollektivet. Att beskriva sin arbetsinsats vid den senaste omorganiseringen som ett hatrick bör naturligtvis belönas. Och visst är det behagligare att läsa om pensionärerna

som årets vinnare eller förlorare när regeringen lagt fram sin budgetproposition. Det låter mer rättvist att tala om pensionärerna som årets förlorare än som en diskriminerad grupp, en förlorare har ju också en chans att vinna och dessutom kammade pensionärerna hem storslam både 1913 och 1957.

Sportspråket är ett subkulturellt språk som stänger ute kvinnor men också andra grupper, och upprätthåller mäns privilegier genom den manliga solidariteten/homosocialiteten. Sportspråket i ett företag kan t.ex. bidra till att dölja exkluderingskritiker, genom att definiera kritikerna som ojusta, unfair. I sportspråkets terminologi blir en bra medarbetare är en bra lagspelare. Att konstruera ojusta, osportsliga medarbetare kan vara en bidragande orsak till våra idag benämnda "tysta organisationer".

Språket är ett viktigt kännemärke för hur små pojkar socialiseras in i sina könsroller. Det genusfierade sportspråket reproducerar och stärker samhällets genusordningar genom att barn fostras in i de traditionella rollerna, något som bland andra Jesper Fundberg belyst i sin avhandling *Kom igen gubbar!*. Sportspråket reflekterar inte bara könsojämlikheten utan bidrar till att upprätthålla den både inom sporten och i andra sociala (sport-)sammenhang.

I kapitel 1, "Sportswomanship: The Cultural Acceptance of Sport for Women Versus the Accommodation of Cultured Women in Sport", diskuterar L. Marlene Mawson just sportslighet. Hon menar att begreppen Sportsmanship och Sportswomanship skiljer sig på så vis att det förstnämnda implicerar det exemplariska sportsliga beteendet hos män medan den andra är beteendemodell för hur kvinnor ska uppträda i sporten. Det finns ett flertal definitioner av sportsmanship; t ex rättvis, juste spel, artigt och moraliskt uppträdande, god karaktär, integritet och känsla för spelets regler. Sportswomanship däremot innebär ett etiskt uppträdande för idrottskvinnor samt ett beteende som representerar kvinnlighet i samhället, ett etiskt tävlanbeteende och ladylikt uppträdande.

Vid studier visar det sig att kvinnor lever upp till definitionerna av sportsmanship mer än vad männen gör/gjort. Enligt Mawson börjar det dock att jämnas ut sig på senare år då kvinnor tagit flera guld i Olympiska spel och världscuper. Därmed blir sportkvinnan som bryter mot sportswomanship mer accepterad och t.o.m uppskattad som feminin kvinna i det amerikanska samhället. Med mina ord så kan nationalismen som i sig kan beskrivas som patriarkal ta paus från diskrimineringen av kvinnor om kvinnorna kan bli medel för upprätthållandet av densamma. Mawson ställer sig frågan om framtidens ord ska vara sportpersonship istället, hon gör dock markeringen att det fortfarande finns en reell skillnad mellan sportsman- och sportswomanship.

Faye Linda Wachs som står för kapitel 3, "Throw Like a Girl" Doesn't Mean What It Used To: Research on Gender, Language, and Power" diskuterar språkliga innebörder precis som Mawson och flera andra författare i antologin. Relationer av makt och privilegier är manifesterade i vårt språk och språket både reflekterar och producerar dessa relationer. Nästan alla beskrivningar av genusfält, situationer och/eller handlingar görs utifrån en genusifierad språkdräkt, maktrelationer finns implicit i språkets symbolik. Språket styr i hög grad hur vi tolkar erfarenhet samt hur vi förmedlar erfarenhet och kultur. För att ta ett exempel är många adjektiv genusifierade och en del kan användas nästan uteslutande om det ena könet. De mer positiva adjektiven tillskrivs män, det finns också fler negativa adjektiv om kvinnor än om män. Ett annat sätt att beskriva kvinnor på är kvinnan som någon som är i avsaknad av något en man har. Wachs belyser också det individualistiska sätt mäns känslor beskrivs på till skillnad från de beskrivna kvinnornas "teamkänslor" samt hur framgång kopplas till den enskilde mannen respektive det kvinnliga teamet.

Medan feminisering/homosexualisering av män betraktas som mycket nedvärderande så kan en maskulinisering av kvinnor uppfattas som både positivt och negativt. En (läs betraktad) "pojkflicka" är det lite jädraranamma i medan en "manhaftig" kvinna blir misstänkliggjord.

Kvinnoteam inom sporten får ofta negativa feminiserade öknamn medan mansteam tillskrivs positiva maskotnamn.

Wachs frågar sig om användningen av begreppet girls på sportande kvinnor enbart är negativt. Begreppet dam, lady tillbakavisar kvinnorna själva. En dam har konnotationer av underordning och "tedrickande". På samma sätt som kvinna har konnotationer av underordning. Det är kanske ett försök från kvinnorna själva att komma bort från den vuxna underordningen genom att kalla sig girls. Dock implicerar också girl, tjej en underordning men som tjej kan man fortfarande betraktas som pubertal och ännu ej involverad i den vuxna sexualitetens underordnade fält eller i en inlärd feminin vuxenhet alternativt ett damliknade uppträdande. Begreppet chicken har använts negativt om kvinnor inom sporten men är ett ord som tagits upp av kvinnorna själva genom att de under matcher kan skrika "Chicks rule!" Girlpower är också ett begrepp som används i olika politiserade sammanhang. Wachs menar att det är viktigt att fundera över vilket bagage vi bär med oss när vi använder begreppet tjejer. Kan självdefiniering eller ett begreppsligt återtagande bemyndiga talarna eller förändra ett begrepps mening? Min fråga är om självdefinieringen från etniska minoriteter som blattar eller från homosexuella som flator och bögar leder till

strukturförändringar. Visserligen kan självdefiniering betraktas som en konstruktiv motmakt som skapar både gemenskap och ett högre egenvärde hos grupper som exkluderas och kan leda till, vilket det också gjort, sociala rörelser som blir delaktiga i den politiska processen. Men att de socialdemokratiska kvinnorna började kalla sig själva för stimmet efter Stig Malms uppmärksammade uttalande om fittstimmet stärkte kanske Malms position mer än deras egen. Och skulle t. ex. begreppet sportpersonship förändra maktrelationer eller finns det en historisk barlast som gör att vi också skriver in genus i det uppfattade neutrala begreppet person? Vad innebär det t ex. att kvinnliga spelare i USA verkar ha neutraliserat begreppet guys (en härledd maskulin term)?

Cheryl Cooney frågar i kapitel 8, "Strong Enough to Be a Man, But Made a Woman: Discourses on Sport and Femininity in *Sports Illustrated for Women*", just vad Girl Power and *Girls rule!* innebär? Sporten sägs bemyndiga kvinnor som bryter mot traditionella mönster. Dock visade studiet av en sporttidning för kvinnor att kvinnor ges rätt till en sportslig arena men de ska samtidigt tillägna sig tekniker för att upprätthålla sin kvinnlighet. I tidningen beskrevs kvinnors kroppar som patologiska och det gavs ut föreskrifter för att återkonstituera kroppen som hälsosam och feminin vid sportsligt utövande. Den sportande kvinnokroppen kräver med andra ord mer kontrollerande tekniker för att upprätthållas som feminin och inte bli patologisk.

Män förfinar sin kontroll över andra – kvinnor förfinar sin kontroll över sig själv; den dubbla kontrollen, i Foucaults termer disciplineringen, är satt i rörelse.

I kapitel 12, "Television and Aerobic Sport: Empowerment and Patriarchy in *Denise Austin's Daily Workouts*" säger Melissa Camacho att talet om aerobic som kvinnlig empowerment står i konflikt med den patriarkala diskurs som genomsyrar programmet och som innebär att "kvinnor ska vara tunna, spänstiga och sexiga". I kapitel 10, "Exercising Control: Empowerment and the Fitness Discourse" fokuserar också Jennifer Smith Maguire empowermentproblematiken. I fitness-tidskrifter och träningsmanualer presenteras fitness som en livsstil av bemyndigande, egenmakt. Läsarna instrueras hur de ska arbeta med sina kroppar för att förbättra styrka, självförtroende och utseende samt minska hälsoriskerna. Läsaren utbildas i hur hon ska göra för att lyckas i vardagen. Fitnessdiskursen ger en begränsad och inskränkt förståelse av bemyndigande. Ambivalensen i bemyndigandet ligger i att Fitness handlar om att det är ett inre individuellt kroppsprojekt som leder till "lycka". Genom att fokusera individens ansvar och möjligheter osynliggörs de sociala och strukturella faktorer som begränsar individers chanser till framgång, hälsa och social mobilitet. I denna analys fokuseras både köns- och klassaspekter på begreppet bemyndigande.

I kapitel 7, "She Got Game, But She Don't Got Fame", balanserar Susan Burris på genusproblematikens knivsegg. Burris skriver att amerikaner inte tycker om kvinnosporter för att media inte övertygat dem om att göra det. Mediarapportering implicerar genom språkbruket uppfattningar om att kvinnor inte kan spela, kvinnor spelar dåligt och att det inte är lika roligt att titta på kvinnor som sportar. Man marknadsför inte kvinnors idrott på samma sätt som människens. Burris menar att sport är underhållning och man måste marknadsföra idrottsutövarnas personligheter för att sälja dem.

I sin artikel gör hon jämförelser mellan två basketbollag som består/bestod av kvinnor samt med hur skillnader ser ut mellan basketbollslag bestående av män eller kvinnor.

I sporten marknadsförs en mans personlighet. Han ska vara publikmedveten och underhållande och väcka beundran hos publiken "Commodification of desire sells the product?" (88)

När ett fan köper en biljett betalar hon för mer än själva spelet; hon köper en relation till en personlighet. Det är en person som fansen ska tro på och som de vill investera engagemang i.

Varken media, ligorna eller de få sponsorerna marknadsför de kvinnliga spelarna på ett sådant vis. Fortfarande är det familjerelationer som står i fokus vid intervjuer och andra presentationer alternativt beskrivs de som sexualobjekt. Publiken är heller inte redo för att betrakta kvinnorna eller ge dem roller av det slag som de manliga utövarna får, som "the dominator; the playboy; or the loveable, big clown." (s 86)

Burris menar att WNBA, Women's National Basketball Association, måste presentera kvinnorna i laget som sport och som professionella basketbollspelare. Men hur förändra marknadsföringen utan att reproducera stereotypiseringen och sexualiseringen av kvinnor när publiken inte anses mogen, och när Burris beskriver Lisa Leslie som en representant som har känslan och möjligheterna att förändra bilden av kvinnors basketballspelande? Leslie beskrivs som en talangfull, modern kvinnlig spelare som dessutom är vacker och har undertecknat ett modellkontrakt. "She can be accepted as a tall, athletic, beautiful, and powerful woman." (s 94)

Burris frågar sig:

Is labeling professional women's athletes as wives and mothers in the media entertaining? Certainly, some women would wear this image well. Current WNBA player Sheryl Swoopes is a high-profile mom. She is feminine and athletic, and committed to her role as mother, and media coverage focuses on her role as mother first, followed by athlete. (s. 92)

Den första frågan Swoopes fick i en TV-intervju var hur mycket hon gått upp i vikt under graviditeten, den andra, vad som förvånat henne mest vad gällde moderskap.

En annan mycket talangfull spelare i laget är Chamique Holdsclaw, men trots att hon landat det största kontrakt en kvinna gjort för Nike har publiken sett lite av henne. Manager Jack McCue inser att man manipulerat för lite med Holdsclaws image; man måste få pojkar att tycka att Holdsclaw är både "cool" och "hot", samtidigt som de inser att hon är en skicklig idrottsutövare. Burris skriver att; "Few visible female athletes reach celebrity status without flaunting some sexuality." (s. 95) WNBA måste lära sig att marknadsföra berömvärda kvinnliga atleter för att fansen ska uppskatta spelets underhållningsvärde. Burris avslutande kommentar i artikeln är "Through changes in language, marketing has the ability to transform how we define "basketball player". (s 96) Frågan blir då hur vill vi att människor, kvinnor respektive män ska definieras? Och om marknadsföring i sig är genusmärkt som maskulint är det då en bra metod för att motverka sexism? Klart är att media har stor makt i såväl synliggörandet som osynliggörandet men om media kan förändra könsstrukturer är tveksamt då media (både medvetet och omedvetet) tillsammans med övriga samhället ömsesidigt reproducerar och reflekterar könshierarkier.

I kapitlet "Running a Different Race: The Rhetoric of 'Women's-Only' Content in *Runners's World*" förhåller sig Marie Hardin och Julie E. Dodd till den klassiska likhets- och särartsproblematiken när de studerar en tidskriftskolumn skriven av kvinnliga löpare. Kolumnen togs bort efter att antal år då den ansågs brista vad gällde ett traditionellt sportsligt paradig. Samtidigt som kolumnen aviserade att kvinnor som löper är något annat än män som löper togs det bort ett utrymme där kvinnor kunde förmedla något annat en den manliga normen som mycket handlar om tävlan och vinst.

I kapitel 11, "Minimizing the Maxim Model?: Interpreting the Sexual Body Rhetoric of Teenage Moms through Physical Education" beskriver Orchard m.fl. ett program med fysisk aktivitet för unga blivande mammor. I boken diskuteras också sexistisk retorik i basketboll, baseball och tennis i text och tal men också i visuella sammanhang. Antologiredaktören Linda Fullers studie om baseballfilm skulle kunna ge baseball epitetet, en idelaltypisk modell som i koncentrat samlat sportfältets sexism.

Kapitel 16, skrivet av Catherine Sabiston and Brian Wilson rubriceras "Britney, the Body and the Blurring of Popular Cultures: A Case Study of Music Videos, Gender, a Transcendent Celebrity, and Health Issues". Författarna pekar på den ambivalens som finns i både text och framförande i Britneys musikvideos. Samtidigt som Britney framställs som stark, atletisk och självständig, av vissa uppfattad som en profeministisk aktör, underordnar hon sig i såväl sång som gestaltande.

Antologin har också en sektion som diskuterar historiska perspektiv och en del som tar upp klassiska fallstudier. Det avslutande kapitlet som beskriver unga flickors samtal om sina idrottsidentiteter är en öppning mot förändring, då författaren Susan G. Zieff kan identifiera faktorer som påverkar varför unga kvinnor väljer respektive väljer bort idrotten. De som väljer bort idrotten har fått sporten framställd som en arena för de talangfulla. Värdet av t ex välmående och hälsa finns inte i deras berättelser.

Självklart erbjuder också studierna som presenteras i de andra kapitlen betydelsefull kunskap i ett förändringsarbete som måste ske på flera nivåer samtidigt. Judith Bérczes belyser i en publicerad artikel på idrottsforum.org hur en jämställd bevakning av både idrottskvinnor och idrottsmän, med en sportsspråklig terminologi, skulle vara en "win-win-situation", där både idrottssamhälle och medierna skulle stå som vinnare i slutändan.

Antologin är en fantastisk inspirationskälla för såväl studenter som andra som vill komma bakom sportens olika framträdandeformer. Boken med dess referenslistor är ett bra hjälpmedel för att fördjupa sig i de olika belysta temana, och därtill en frisk fläkt för alla inblandade i sportens mediala gestaltning.

Köp boken från [Adlibris.se](https://adlibris.se)

Kjøp boken fra [Akademika.no](https://akademika.no)

Køb bogen fra [Saxo.dk](https://saxo.dk)

www.idrottsforum.org | Redaktör [Kjell E. Eriksson](#) | Ansvarig utgivare [Aage Radmann](#)